

גרמא בשבת וביום טוב (ביצה כ"ב) - שיעור 634

I. גדר גרמא (עיין בשש"כ חלק ג מצוה דף י"ז) אם מעשה אדם גורם שהמעשה יעשה לאחר זמן מ"מ מעשיו הוא נעשה בגוף הדבר כמו המסתפק מן השמן דחייב (כ"ג - ז') עיין בתוספות שחיובו משום שמיד כהה אור הנר דאם לאו הוי רק גרמא ולכן מותר לחתוך שעוה מנרו שהוא רק גרם כיבוי ושרי ביו"ט אמנם דעת הרא"ש דאפילו אם אין הכיבוי נעשה מיד מ"מ כיון שנעשה מעשה בגוף השמן אינו חשיב גרמא אלא כיבוי בידים ולכן אסור לחתוך שעוה מן הנר וראיתו משפופרת של ביצה (שבת כ"ט:) דחייב אפילו אם אין הכיבוי נעשה מיד כיון שנעשה בגוף הדבר ועיין בשו"ע (תק"ד - ג) שפסק כהרא"ש דאסור ליתן דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם אחר שהדליק ביו"ט משום דחשיב מעשה בעצם השעוה אבל כמה אחרונים חולקים ע"ז דאינו חשיב כעושה מעשה בגוף דבר הנדלק (מ"ב תק"ד - סק"כ) אמנם הרמ"א פסק כתוספות דמותר לחתוך נר של שעוה באור

(א) לכן יש לדון אם חבור השעוין שבת דומה לשפופרת של ביצה ואסור או אפשר דומה לדבר המונע מלישרף (כ"ל) וכזה מחלוקת המחבר והגר"א אם חשיב דבר חיצוני ונחשב גרמא וביו"ט מותר ובשבת רק במקום מצוה מותר ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (ח - דף קי"ח) ושו"ת מנחת שלמה (ח - י"ג) ואג"מ (ד - ח"ג - ז' וי"ד ג - דף קפ"ד) ובשו"ת יביע אומר (ג - י"ח) ושש"כ (י"ג - כ"ג - ל"ח)

(ב) מי שיש לו נרות של שמן על שלחנו וכמעט אי אפשר שאחד מבני ביתו לא ינענע השלחן בידו או ברגלו ויקרב או ירחק השמן מן הפתילה עיין במ"ב (דע"ז - י"ח) שזיהר מאד אם יטלטל השלחן שיהיה בנחת כדי שלא יבא לקרב השמן להפתילה או לרחק ובפתיל צף שהפתילה מונחת וצפה על השמן ממש ואין השמן מתקרב או מתרחק מהפתילה ע"י נענוע מדינא יש להתיר נענוע השלחן אבל מ"מ קשה להתיר דבר המפורש בש"ס ופוסקים לאיסור ויש להתמיר ולהזיז השלחן רק בנחת (שו"ת אז נדברו ז - ט) אמנם שאני נידן דידן דאינו מכויין לטלטל השלחן והנענוע רק דרך התעסקות והוי גרמא ואפשר גרמא דגרמא ולכן אין צריך להניח הנרות על שלחן אחר (ד"ע)

II. אם הפסקת פעולתו גורם המלאכה אין זה רק גרמא

(א) לכן מותר להקטין אש הגעזו ביו"ט וגם לכבה לגמרי ועיין באג"מ (ח - ח"ג ד"ה וזכר להקטין אש) שכתב "יש אצלי חידוש גדול ואיני רוצה לכתוב זה בכתב"

(ב) ענין הפסקת CAR IGNITION בשבת - עיין בשש"כ (מ - הערה קכ"ט) בשם הגרשו"א אם אין נכרי ואין קטן יכבה בעצמו וטוב אם יעשה בשינוי וטעם ההיתר מפני שכל ניצוץ קטן הוא אש חדשה וע"י הפסקת פעולה המנוע הוא גורם רק לכך שלא תיוצר אש חדשה ובמקום הפסד כמו כאן ודאי יש להקל וזה דומה לשופך נפט על אש שאם הוא יפסיק בפעולת השפיכה אינו חייב משום מכבה ועיין עוד במשנה שבת (כ"ט:) ובנידן דידן עדיף טפי מהתם כי שם עכ"פ קיימת אש גדולה ואילו בנידן דידן מייצרים כל רגע אש חדש ועוד אפשר שיצא מזה הזיקא לרבים אם המנוע ימשיך לפעול ושיטתו כשיטת רב משה

III. ויש שעושה מעשה שגם אם בעיני הכריות הוא רק גורם למלאכה שתיעשה מ"מ חייב עליו

(א) עיין בשש"כ (ח - הערה ז') דאסור להוציא מים העומד על גבי האש אם המים שבו עדיין אינם רותחים משום שהוא גורם לכך שהמים הנותרים יתבשלו מהר יותר (כשם הגהות רע"א ש"ח - ח) וזה אינו גרם פסיק רישא שדרך המלאכה של בישול דרך גרמא הוא ודומה לזורע וזורה לרוח

(ב) עיין באג"מ (ד - ע"ד - כ"ג) דאסור לתת מים קרים ולחברו לחשמל סמוך לשבת כיון שיש לחוש שע"י הוצאת חלק מהמים יקרב את בישול השאר

(ג) אם טעה ופתח את ברז המים החמים בשבת אסור לסגרו כיון שעל ידי זה גורם שהמים הנותרים בדוד יגיעו לידי יד סולדת בו יותר מהר (שש"כ ח - מ"ג) וכ"כ הציץ אליעזר אבל ע"ע בספר מאור השבת (דף תק"ל) בשם הגר"י פ"ישר דהוי פסיק רישא דלא איכפת ליה וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה באיסור דרכנו וגם הוי בגדר מתעסק ואפשר משום שלא עלה על דעתו כלל משום שאינו לפניו ודומה למה שהתיר רב מנשה קליין water metering משום שהוא לא ניחא ליה ולא עלה על דעתו כלל כשאינו בפניו

IV. הערות בענין גרמא

- (א) נתינת מים תחת השמן בנר הדולק ביו"ט - עיין ברמ"א (רס"ה - ז) דאפילו מתכוין לכיבוי שרי מאחר שאין המים בעין אלא תחת השמן ולכאורה הוי יותר חמיר מפסיק רישא ומ"מ מותר
- (ב) אפשר מי ששם תינוק אצל כפתור חשמל להדליקו נחשב רק גרמא ומותר במקום צורך וכן מי ששם מאכלים לפני מי שלא יברך ולא נתן בידו או אומר לו לאכול הוי רק גרמא
- (ג) לסגור המים חמים ביו"ט מותר אפילו אם גורם התקטנות השלהבת של האויל ברענער דהוי גרמא דגרמא דסגירת הכרוז גורם לפסיקת המים חמים ופסיקת המים חמים גורם להפסקת ביאת המים הצוננים והפסקת יציאת מים הצוננים גורם התקטנות השלהבת ועוד אפילו גרמא דגרמא מותר ועוד אפילו גרמא מותר ביו"ט
- (ד) גרם לפני עור מותר - עיין באג"מ (3 - פ) בענין לשנות עלוויטאר שהתנהג ע"י נכרי לאופן שכל אחד ינהג בעצמו בבית שהשכנים מחללי שבת גורם שיכשילם ולכן במקום צורך יש להתיר
- (ה) אכילה על גבי עשבים בשבת ואם קרוב לפסיק רישא אסור אבל יש צד היתר שהמשקה אין נשפך על העשבים להדיא רק על השלחן ומשם נופל על העשבים וזה חשיב רק גרם פסיק רישא ועיין בשיעור 138 דבגרם פסיק רישא רובו המתירים ויש מתירים אפילו אם מתכוין להגרמא (של"ד - כ"ז ותק"ד - סקל"א זשער ה"יין) אבל אנו פסקינן כשיטת הרמ"א (ש"ס) ועוד בכאנגאלאו אפשר חשיב ארעא דחבריה והוא פסיק רישא דלא ניחא ליה דרך גרמא ורק קרוב לפסיק רישא ועוד אפשר בשאר משקים שאינם מצמיחים אין הרמ"א נוהג איסור ורק במים כתב שטוב להחמיר וע"ע במ"ב (סקל"ט) שכתב דלכתחלה ראוי ליהדר בשאר משקים וזה לענין ליטול ידיים על העשבים ולא כאכילה בגנות שהוא רק בגדר טוב להחמיר למעשה לכן כתב הרמ"א בלשון טוב להחמיר שלא לאכול בגנות אם ישתמש שם עם מים כי מעיקר הדין נראה דמותר אבל אנו צריכים לנהוג כחומרת הרמ"א ואם רוצה לאכול דוקא על גבי העשבים יכול להניח מפה plastic תחת השלחן והמים אינו נופל על העשבים ורק על המפה
- (ו) חומר שמנקה שצובע גם את המים שנתון בבית הכסא לכאורה אין איסור צובע משום (c) דאין צביעה במשקה או במים (b) והוא רק גרמא (g) וגם אינו מתכוין (g) וגם אינו של קיימא (ציץ אליעזר י"ד - מ"ז) (f) ושלא כדרך צביעה וכ"כ השו"ת אור לציון (3 - כ"ט) וכן הורה הגרי"ש אלישיב והאז נדברו (י"ג - י"ד) וכ"כ הבאר משה (ח - כ"ז) וע"ע בשש"כ (כ"ג - מ"ד זמילואיס) וגם בשו"ת קנין תורה (3 - ס"ז) שפסקו לאיסור ובבית הכסא של אחרים אין להחמיר ובודאי בכל אופן אין שייך מוחאה
- (ז) מאור עלעקטרי הנדלק כשאדם הולך לפניו יש טעם להתיר משום דלא חשיב מעשה אלא גרמא דמעכב את ההקרנה העלעקטרי מלילך הלאה והם חוזרים להכלי המפעיל וגרמא במקום מצוה או הפסד שרי (רמ"א של"ד - כ"ז) ועיין בשער הציון (תק"ד - סקל"ח) אמנם ע"ע באור ישראל (דף י"ט) שהביא מהרב היילפערין בשו"ת מעשה חושב (b - י"ג) דחשוב מעשה ולא גרמא דע"י הליכתו הוא מעכב את ההקרנה שלא תלך הלאה וע"ז היא חוזרת לאחור להדלקת המאור והו"ל כזורק אבן ומדליק בה את האור
- (ח) להלביש לתינוק חיתולים שנדפס עליהם מבחוץ סימנים צבועים שנמחקים בשבת ע"י רטיבות התינוק דהמחיקה הוי גרמא בעלמא דאינו מוחק מיד רק אחר מרטיבת הספוג נמחק הסימן וגם אינו מתכוין להגרמא ומותר (אבני נזר קל"ד - 3) ומה שאמו מתכוין להמחיקה הוי גרמא במקום צרכי תינוק ויש להתיר (רמ"א של"ד - כ"ז) ושער הציון תק"ד - ל"ח
- (ט) להעריך אינטערקאם ע"ש כדי שישמעו אם התינוק בוכה בחדרו אם אינם מדברים בהכלי רק בהחדר הוי גרמא ואם יש צורך גדול יש להתיר
- (י) להשתמש בתנור שיש לו "שבת-MODE" ביום טוב עיין בשש"כ (י"ג - הערה נ"ח) דאין להסתמך על היתר גרמא רק על דרך מקרה אבל לא בקביעות
- (יא) ויש מתירים לפזור רעל כדי להמית שרצים דהרי הרעל עומד לכך ואינו מוקצה ובגרמא של משאצל"ג שרי אפילו בשבת וכ"ש ביו"ט ויש אוסרים (שש"כ כ"ה - הערה כ"ח ע"ג)
- (יב) פתיחת התנור עיין בשיעור 388 (II)
- (יג) להגדיל או להקטין THERMOSTAT של תנור חימום עיין בשיעור 473 (IV)
- (יד) עיין בשערים מצויינים בהלכה (פ - 3) דמותר לפתוח המקרר דפסיק רישא ע"י גרמא לא חשיב מעשה (שו"ת אבני נזר ז"ז) ויאר צייט שלו הוא ג' כסלו